

Skala imanentne i ultimativne pravde

Adaptirale i priredile: Vera Ćubela Adorić i Marina Jurkin

1. Teorijska osnova

Vjerovanje u pravednost svijeta (VUPS) jedno je od fundamentalnih vjerovanja, koje pojedincu pruža osjećaj sigurnosti, mogućnosti kontrole i predviđanja događaja u svijetu u kojem živi (Lerner, 1980). Adaptivnost ovoga vjerovanja je potvrđena u nizu istraživanja u kojima je ono bilo reprezentirano skupom tvrdnji o pravednosti svijeta općenito (tzv. generalno VUPS; npr. *Mislim da je svijet u kojem živimo u osnovi pravedan*) i prema pojedincu osobno (tzv. personalno VUPS; npr. *U životu obično dobivam ono što i zaslužujem*) (v. detaljniji prikaz skala generalnoga i personalnoga VUPS, te njihovih korelata u domeni subjektivne dobrobiti i mentalnoga zdravlja u Ćubela, 2002; Ćubela Adorić, 2004). Međutim, dosadašnja istraživanja i tumačenja u ovome području sugeriraju da se, zapravo, radi o složenome sustavu vjerovanja koja – premda počivaju na istoj osnovnoj premisi da je svijet u kojem živimo u osnovi pravedan i imaju istu osnovnu funkciju čuvanja predodžbe pravednoga svijeta – mogu u isto vrijeme reflektirati različite strategije i mehanizme kojima se ta bazična predodžba nastoji zadržati (v. Dalbert, 2001; Lerner, 1980; Maes, 1998).

Naime, kao što predviđa teorija motiva pravednosti (Lerner, 1980, 1998), potreba da se sačuva bazično vjerovanje u pravednost svijeta može rezultirati nekim reakcijama – poput umanjivanja nepravde ili okrivljavanja žrtve za ono što joj se dogodilo – kojima se, zapravo, dodatno pojačava učinak nepravde. Takve, naizgled paradoksalne reakcije nije teško razumjeti ako se ima u vidu da konačni cilj motiva pravednosti nije uspostavljanje pravde kao takve, već održavanje slike pravednoga svijeta (Lerner, 1980). U skladu s tim, istraživanja pokazuju da korelacije mjera VUPS s mjerama osjetljivosti na nepravdu (v. Ćubela Adorić i Jurkin, 2008) i subjektivne važnosti pravde (tzv. centralnost pravde; v. Ćubela Adorić i Kvartuč, 2007; Dalbert, 2001) variraju u rasponu od neznčajnih do tek slabo pozitivnih. Također, mjere VUPS pokazale su se efikasnijim prediktorom pozitivnih (prosocijalnih) i negativnih (antisocijalnih) reakcija na opaženu nepravdu (Dalbert, 2001).

Povezanost mjera generalnoga VUPS s različitim, prosocijalnim i antisocijalnim reakcijama na opaženu nepravdu se može objasniti salijentnošću različitih faceta VUPS u danoj situaciji. U ovom je slučaju posebice važna distinkcija između vjerovanja u tzv. imanentnu i ultimativnu pravednost, koju je predložio Maes (1992).

Vjerovanje u *imanentnu* pravednost odnosi se na tendenciju da se opaženi događaji ili ishodi interpretiraju kao ekspresija pravde, po načelu da se svakomu događa ono što je na neki način ipak zaslužio (Maes, 1992, 1998). Iz te perspektive, tendencije poput umanjivanja ili čak negiranja nepravednosti te okrivljavanja žrtve nepravde zapravo su načini uspostavljanja kognitivne ravnoteže korištenjem „strategije zaključivanja unatrag“, odnosno s opaženoga ishoda na odgovarajuće antecedente (Lerner, 1998). S obzirom na sličnosti s načinom rasuđivanja u stadiju koji je Piaget svojedobno opisao kao moralni realizam, Maes (1992) je za ovu facetu vjerovanja u pravednost preuzeo termin „imanentna pravednost“. S razvojem se ova generalna tendencija interpretiranja događaja u svijetu reducira; međutim, može i dalje biti snažna (premda ne nužno i svjesna) odrednica reakcija pojedinca, posebice kada je suočen s nepravdom koja predstavlja snažnu prijetnju njegovoj slici pravednoga svijeta i koju ne može ignorirati ni eliminirati (Lerner, 1980, 1998).

Dakako, ovakav način kognitivnoga restrukturiranja opažene nepravde ima svoje granice koje, prije svega, postavlja sama realnost. Ako nepravdu nije moguće reinterpreterati ni ispraviti direktnom intervencijom, zadovoljenje motiva pravednosti može pružiti vjerovanje da će

doživljena nepravda prije ili kasnije biti ispravljena ili barem kompenzirana te pravda na taj način u *konačnici* ipak zadovoljena. Takvo očekivanje, koje reflektira ono što Maes (1992) naziva vjerovanjem u *ultimativnu* pravednost, također je način postizanja kognitivne ravnoteže, koji omogućuje asimiliranje nepravde u postojeću shemu pravednoga svijeta. No, za razliku od vjerovanja u imanentnu pravednost, nema negativne implikacije na prosudbe o samoj žrtvi nepravde. Štoviše, budući da ne negira nepravednost onoga što joj se dogodilo, trebalo bi pridonositi pozitivnim, prosocijalnim reakcijama, od simpatije i suosjećanja do direktnoga pomaganja i ispravljanja nanijete joj nepravde (Maes, 1992, 1998). Također, kada je riječ o osobnim iskustvima nepravde, ovo bi vjerovanje trebalo pridonijeti lakšemu prihvaćanju takvih iskustava i efikasnijem suočavanju, te općenito optimističnijem gledanju na budućnost.

Budući da su prethodna istraživanja pokazala da postoje individualne razlike u reakcijama na opaženu nepravdu koje se donekle mogu objasniti stupnjem prihvaćanja tvrdnji o pravednosti svijeta, kao varijablom relativno stabilnih individualnih razlika, Maes (1992) je konstruirao instrument namijenjen mjerenju individualnih razlika u vjerovanju u imanentnu i ultimativnu pravednost. Pritom je pretpostavio da razlikovanje ovih dviju faceta VUPS može pridonijeti efikasnijemu predviđanju prosocijalnih i antisocijalnih reakcija na opaženu nepravdu. Instrument je nazvao *Skala imanentne i ultimativne pravde*. Skala je prvi put primijenjena u istraživanju u kojem su ispitivane relacije različitih vjerovanja u pravednost svijeta s nizom kognitivnih, afektivnih i bihevioralnih varijabli povezanih s percepcijom obolijevanja od karcinoma – od evaluacije onih koji već imaju takvu dijagnozu do procjene osobnog rizika i efikasnosti različitih oblika preventivnoga zdravstvenog ponašanja te medicinskoga i društvenoga tretmana ove bolesti (Maes, 1992, 1998). Iz toga su se razloga čestice na subskalama imanentne i ultimativne pravde sadržajno fokusirale na vjerovanja da je bolest na neki način i „zasluženi ishod“ (iz čega proizlaze određena ograničenja, o kojima će više biti riječi u odjeljku o psihometrijskim osobinama ove skale). Rezultati prve primjene u skupinama studenata i odraslih u Njemačkoj (Maes, 1992, 1998) pokazali su da je povezanost između subskala imanentne i ultimativne pravde značajna i pozitivna ($r = ,39$). U isto vrijeme, utvrđene su i sustavne razlike u obrascima njihovih korelacija s drugim varijablama, koje su u skladu s pretpostavljenom distinkcijom.

Ukratko, vjerovanje u *imanentnu* pravednost je bilo povezano s negativnijom, a vjerovanje u ultimativnu pravednost s pozitivnijom evaluacijom oboljelih od karcinoma. K tome, vjerovanje u imanentnu pravednost koreliralo je i s tendencijom da se odgovornost za bolest atribuiraju (i) samom oboljelom pojedincu te, u skladu s tim, s okrivljavanjem i moralnim osuđivanjem samih oboljelih. Radi se, zapravo, o generalnoj tendenciji internalnih atribucija za takve ishode koja se očitovala i u povezanosti ovoga vjerovanja s tendencijom bihevioralnoga i karakterološkoga *samookrivljavanja* u (hipotetskom) slučaju vlastitoga obolijevanja od karcinoma. Uz pozitivnu korelaciju s jednom mjerom „drakonizma“ (odn. netolerantnosti i neprihvatanja isprika za ljudske pogreške ili slabosti), ovi rezultati sugeriraju da vjerovanje u imanentnu pravednost implicira i tendenciju da se o negativnim ishodima u životu pojedinca sudi u terminima njegove moralne (ne)ispravnosti. Štoviše, vjerovanje da je negativan ishod neizbježna posljedica moralne „pogreške“ reflektira zapravo determinističko gledanje na životne događaje, koje može pridonijeti percepciji većega osobnog rizika i manjega pouzdanja u mogućnosti prevencije i izlječenja, što je također potvrđeno u ovom istraživanju.

S druge strane, pokazalo se da su rezultati na subskali *ultimativne* pravednosti povezani s procjenom manjega osobnog rizika i s većom spremnošću poduzimanja preventivnih postupaka (od odustajanja od loših navika do podvrgavanja preventivnim pregledima) te s pouzdanjem u efikasnost različitih institucija i programa u prevenciji i liječenju bolesti. Ovo vjerovanje pridonosi, dakle, optimizmu glede budućih ishoda, koji se temelji i na pouzdanju u mogućnost kontrole vlastitoga ponašanja te na benevolentnijoj slici svijeta. Jednostavno rečeno, pozitivna dijagnoza (ili bilo koji negativan ishod) ne doživljava se kao neka „moralna“ osuda, ali ni kao „konačna presuda“ pa su ispitanici koji više vjeruju u ultimativnu pravednost bili skloniji ocjeni da bi lakše prihvatili takvu dijagnozu i sigurniji u svoju sposobnost suočavanja s bolešću. Kao i vjerovanje u imanentnu pravednost, vjerovanje u ultimativnu pravednost također ima posljedice za percepciju sličnih ishoda kod drugih ljudi – ali su one po svojoj valenciji bitno drugačije. Ukratko, uz već spomenutu pozitivniju evaluaciju osoba s ovom dijagnozom te uglavnom

neznačajne povezanosti s tendencijom da ih se okrivljava za vlastitu bolest, osobe sklonije vjerovanju u ultimativnu pravdu imaju, u prosjeku, i više povjerenja u efikasnost institucija i programa koji se bave tretmanom i prevencijom te su spremnije i osobno podržati takve programe (npr. putem donacija).

Prije prikaza hrvatske verzije ove skale i njezinih relacija s nekim drugim varijablama, koje su utvrđene u našim istraživanjima, važno je istaknuti da su i naredna istraživanja, koja je proveo Maes sa svojim suradnicima, potvrdila važnost distinkcije između ove dvije forme VUPS. Npr. istraživanja u domeni školskoga postignuća pokazuju da je vjerovanje u imanentnu pravednost povezano, između ostalog, s ispitnom anksioznošću, visokom razinom aspiracije, važnošću koju pojedinac pridaje postizanju dobrih ocjena i pohvala kao ciljevima učenja, te s izraženijom tendencijom atribuiranja postignuća internalnim stabilnim uzrocima (Maes i Kals, 2004). Imajući u vidu da ovo vjerovanje implicira i sklonost da se svaki ishod (pa i rijetki neuspjesi) interpretira i u terminima „vrlina i mana“ pojedinca, ovakav obrazac nalaza sugerira da vjerovanje u imanentnu pravednost teško može funkcionirati kao osobni resurs – osim kod onih koji konstantno postižu visoki uspjeh. Takvu funkciju, čini se, bolje ispunjava vjerovanje u ultimativnu pravednost, za koje se i pokazalo da, između ostaloga, korelira sa zadovoljstvom postignućem i pozitivnim emocijama koje su povezane s postignućem, te s tendencijom interpretiranja uspjeha i neuspjeha i u terminima uložena napora i strategija učenja. Maes i Schmitt (1999) navode, također, da je samo vjerovanje u ultimativnu pravdu povezano s osjećajem egzistencijalne krivnje. U istom je istraživanju utvrđeno i da su ova dva vjerovanja povezana s preferencijama za različita načela pravednosti; pritom je preferiranje načela jednakosti i potrebe bilo povezano s vjerovanjem u ultimativnu pravednost, a preferiranje načela jednakosti omjera ili proporcionalnosti uloga i dobiti s vjerovanjem u imanentnu pravednost (Maes i Schmitt, 1999).

2. Opis skale

Skala imanentne i ultimativne pravde se sastoji od devet tvrdnji, od kojih pet pripada subskali imanentne pravde (npr. *Gotovo se nitko ozbiljno ne razboli, a da to nije zaslužio*), a četiri subskali ultimativne pravde (npr. *I osobe koje nisu imale sreće u životu mogu očekivati da će se na kraju nešto dobro dogoditi*). Sadržaj svih čestica se može vidjeti u prikazu skale na kraju ovoga priloga. Svoje (ne)slaganje s pojedinim tvrdnjama ispitanik izražava na skali procjene od pet stupnjeva (1 = izrazito se ne slažem, 5 = izrazito se slažem). Ukupan se rezultat na subskalama imanentne i ultimativne pravde određuje kao prosječna vrijednost procjena na pripadajućim česticama. Sukladno tome teoretski je raspon rezultata na objema subskalama između 1 i 5. Pritom veći rezultat ukazuje na izraženije vjerovanje u imanentnu odnosno ultimativnu pravednost.

Skala imanentne i ultimativne pravde do sada je primijenjena u jednom istraživanju na skupinama studenata Sveučilišta u Zadru ($N = 178$) i Sveučilišta u Mostaru ($N = 147$), čiji je primarni cilj bila validacija nekih mjera osjetljivosti na nepravdu (v. Čubela Adorić i Jurkin, 2008) i kolektivne krivnje (Čubela Adorić, 2008).¹ Prosječna je dob sudionika u objema skupinama bila oko 20 godina (Zadar: $M = 19,8$, $SD = 1,97$; Mostar: $M = 19,6$, $SD = 2,01$). Treba napomenuti da su u obama uzorcima prevladavale žene (Zadar: 86%, Mostar: 78%), što je u skladu s općenito većom zastupljenošću djevojaka u populaciji studenata na ovim sveučilištima. Pri interpretaciji dobivenih rezultata treba, dakako, voditi računa o ograničenjima koja mogu proizaći iz spolne kao i iz dobne strukture ispitanih skupina.

¹ Istraživanje je provedeno u sklopu projekta „Iskustva nepravde i psihološka dobrobit tijekom nekih životnih tranzicija“, koje je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH (br. 269-1301422-1493). Za adaptaciju i primjenu Skale imanentne i ultimativne pravde u spomenutom istraživanju, kao i za njezino objavljivanje u ovom prilogu, dobivena je suglasnost autora izvorne verzije.

3. Psihometrijske osobine

Analize latentne strukture pojedinih subskala Skale imanentne i ultimativne pravde u objema su primjenama provedene pod modelom zajedničkih faktora, s kvadriranim koeficijentima multiple korelacije kao procjenama komunaliteta i uz korištenje Kaiser–Guttmanova kriterija za određivanje značajnih faktora. Kod objiju su subskala dobivene solucije s jednim faktorom čija je svojstvena vrijednost veća od 1.

Kod subskale **imanentne** pravde, izlučeni faktor objašnjava 41,8% zajedničke varijance njezinih čestica u zadarskome uzorku i 43,5% u mostarskome uzorku. Pritom sve čestice u objema primjenama imaju relativno visoke saturacije (,50 ili veće). U skladu s tim, i nespuriozne korelacije pojedinih čestica s ukupnim rezultatom na ovoj su subskali također zadovoljavajuće visoke (,45 ili veće).

Kod subskale **ultimativne** pravde izlučeni faktor objašnjava 42,5% zajedničke varijance njezinih čestica u zadarskome uzorku i 36,8% varijance u mostarskome uzorku. Kao i u slučaju prethodne subskale, nespuriozne korelacije pojedinih čestica s ukupnim rezultatom u objema su primjenama zadovoljavajuće visoke (,43 ili veće).

U prilog homogenosti ovih dviju subskala govore i rezultati analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije. Kao što se može vidjeti iz tablice 1, u objema su primjenama dobivene vrijednosti Cronbachova alpha koeficijenta koje se mogu smatrati zadovoljavajuće visokima, posebice ako se ima u vidu razmjerno mali broj čestica na pojedinim subskalama.

Za procjenu faktorske valjanosti je provedena i analiza latentne strukture cijele skale. U objema primjenama su dobivene dvofaktorske solucije, koje objašnjavaju 43,6% zajedničke varijance svih devet čestica u zadarskome uzorku i 42,8% zajedničke varijance svih čestica u mostarskome uzorku. Objе solucije su se pokazale faktorski „čistima“: na prvome izlučenom faktoru u Varimax soluciji značajna (,48 ili veća) su zasićenja imale samo čestice sa subskale imanentne pravde, a na drugome faktoru čestice sa subskale ultimativne pravde. Dobivene solucije su u skladu s pretpostavkom da su vjerovanja u imanentnu i ultimativnu pravednost dvije relativno nezavisne facete vjerovanja u pravednost svijeta, koje se međusobno ne isključuju (Maes, 1998). Tome u prilog govore i razmjerno niske, ali značajne, pozitivne korelacije između dviju subskala (Zadar: $r = ,25$; Mostar: $r = ,29$, oba $p < ,01$).

Tablica 1. Osnovni deskriptivni statistici pojedinih subskala Skale imanentne i ultimativne pravde u uzorcima studenata iz Zadra ($N = 178$) i Mostara ($N = 147$)

Subskala	uzorak	<i>M</i>	<i>min</i>	<i>max</i>	Fergusonov delta indeks	<i>SD</i>	α
Imanentna pravda	Zadar	1,8	1,0	3,6	,77	,66	,76
	Mostar	2,0	1,0	4,2	,72	,81	,79
Ultimativna pravda	Zadar	3,5	1,0	5,0	,83	,72	,76
	Mostar	3,6	1,0	5,0	,87	,75	,71

Osim koeficijenata pouzdanosti, u tablici 1 su prikazane i prosječne vrijednosti dobivenih rezultata na pojedinim subskalama, kao i vrijednosti nekih osnovnih parametara za ocjenu osjetljivosti ovih dviju subskala. Dobiveni rasponi rezultata i vrijednosti Fergusonova delta indeksa upućuju na nešto bolju osjetljivost subskale ultimativne pravde. Prosječne vrijednosti dobivenih rezultata na ovoj su subskali pomaknute prema višim vrijednostima, dok je na subskali imanentne pravde distribucija pomaknuta u smjeru nižih vrijednosti. Kao što se može vidjeti, u obama je uzorcima postojala tendencija, u prosjeku, većega slaganja s tvrdnjama na subskali ultimativne pravde, nego na subskali imanentne pravde. Značajnost razlike u *stupnju prihvaćanja ovih dvaju nizova tvrdnji* potvrđuju rezultati t-testa za zavisne uzorke (Zadar: $t = 26,43$, $p < ,01$; Mostar: $t = 20,82$, $p < ,01$). K tome, rezultati Kolmogorov-Smirnovljeva testa

pokazuju da distribucije rezultata na subskali imanentne pravednosti značajno odstupaju od normalne distribucije (Zadar: $d = ,145$; Mostar: $d = ,130$, oba $p < ,01$). Tome, kao i razmjerno reduciranom rasponu rezultata na ovoj subskali, vjerojatno pridonosi fokusiranost sadržaja njezinih čestica na bolest kao „zasluženi ishod“. Zato bi za potrebe daljnjih istraživanja vjerovanja u imanentnu pravednost trebalo ipak prethodno razmotriti mogućnosti dekontekstualiziranja sadržaja tvrdnji.

S ciljem utvrđivanja konvergentne i divergentne valjanosti pojedinih subskala Skale imanentne i ultimativne pravde, ispitane su i njihove povezanosti s mjerama većega broja teorijski relevantnih konstrukata. Osim onih koji su, također, direktno povezani s pravdom – poput vjerovanja u pravednost svijeta općenito (tzv. generalno VUPS) i u personalnoj domeni (tzv. personalno VUPS), vjerovanja u nepravednost svijeta (VUNS), subjektivne važnosti pravde (tzv. centralnost pravde) i osjetljivosti na nepravdu (SON) – uključene su i mjere nekih drugih konstrukata, poput empatije, makijavelizma, anomije, socijalne odgovornosti i kolektivne krivnje.

Ukratko, u obama je uzorcima utvrđeno da je subskala **ultimativne** pravde u očekivanoj, pozitivnoj korelaciji sa Skalom generalnoga VUPS (Zadar: $r = ,55$; Mostar: $r = ,63$, oba $p < ,01$), kao i sa Skalom personalnoga VUPS (Zadar: $r = ,21$; Mostar: $r = ,35$, oba $p < ,01$). Međutim, analiza parcijalnih korelacija je pokazala da povezanost ove subskale sa Skalom personalnoga VUPS nije značajna kada se statistički kontroliraju njihove relacije s generalnim VUPS (oba $p > ,05$). Nadalje, uz izuzetak slabe, ali značajne korelacije ($r = ,19$, $p < ,05$) sa Skalom centralnosti pravde (v. Ćubela Adorić i Kvartuč, 2007) u uzorku studenata iz Mostara, sve relacije ove subskale s mjerama drugih konstrukata povezanih s pravdom (VUNS i SON) pokazale su se neznačajnima (svi $p > ,05$). Ovakav obrazac korelacija je u skladu s nalazima nekih ranijih istraživanja s izvornom verzijom ovoga instrumenta (v. Maes, 1998) i govori u prilog njegovoj valjanosti kao mjere facete vjerovanja u pravednost koja reflektira prvenstveno generalno uvjerenje u dugoročnu kompenzaciju nepravde, koje ne mora ovisiti o osobnim iskustvima, toleranciji na nepravdu ili, pak, važnosti koju pojedinac pridaje pravdi kao vrijednosti.

Za subskalnu **imanentne** pravde je utvrđen nešto drukčiji obrazac relacija s mjerama navedenih konstrukata. Kao i u prethodnom slučaju, dobivene su značajne, premda nešto niže, pozitivne korelacije sa Skalom generalnoga VUPS ($r = ,32$, $p < ,05$) i sa Skalom personalnoga VUPS ($r = ,17$, $p < ,05$), ali samo u uzorku studenata iz Mostara. Kod studenata iz Zadra, međutim, značajnom se pokazala korelacija ove subskale sa skalom VUNS ($r = ,20$, $p < ,05$), koja mjeri vjerovanje u nepravednost svijeta (v. detaljnije u Ćubela Adorić i Kvartuč, 2007). Iako neočekivan, smjer ove povezanosti je u skladu sa zapažanjem da vjerovanje u nepravednost svijeta nije nužno opozit vjerovanju u pravednost i može funkcionirati kao zasebna shema pravednosti, koja nudi dodatni interpretativni okvir za iskustva nepravde (Ćubela Adorić, 2004; Ćubela Adorić i Kvartuč, 2007). U svakom slučaju, razlike u obrascima korelacija u dvjema skupinama studenata sugeriraju da subskala imanentne pravde može biti osjetljivija na kontekstualne faktore koji određuju salijentnost različitih shema o (ne)pravednosti svijeta. Važno je napomenuti, također, da analize parcijalnih korelacija, koje su provedene na podacima studenata iz Mostara, pokazuju da u relaciji vjerovanja u imanentnu pravdu i personalnoga VUPS zapravo posreduje vjerovanje u ultimativnu pravednost, dok oba vjerovanja (tj. i u imanentnu kao i u ultimativnu pravdu) imaju nezavisan doprinos objašnjavanju varijance rezultata na skali generalnoga VUPS (za imanentnu pravdu: $r_{12.3} = ,19$, $p = ,02$; za ultimativnu pravdu: $r_{12.3} = ,54$, $p < ,01$).

Što se tiče mjera drugih konstrukata, koji nisu direktno povezani s pravdom, rezultati provedenih analiza također govore u prilog distinkciji između ovih dvaju vjerovanja u pravednost. Npr. utvrđeno je da je samo vjerovanje u ultimativnu pravdu u značajnoj, pozitivnoj korelaciji s empatijom, mjerenom Skalom empatije (Raboteg-Šarić, 2002) (Zadar: $r = ,24$; Mostar: $r = ,27$, oba $p < ,01$), a u negativnoj korelaciji s amoralnošću kao komponentnom makijavelizma, koji je mjeren skalom MM-1 (Milas, 1990) (Zadar: $r = -,28$; Mostar: $r = -,27$, oba $p < ,01$). Uz također značajnu negativnu korelaciju s komponentom cinizma na istoj skali, koja je utvrđena u skupini studenata iz Mostara ($r = -,36$, $p < ,01$), dobiveni je obrazac u skladu

s ranije iznijetim zapažanjima da ova faceta VUPS implicira benevolentniji odnos prema (socijalnome) svijetu te pozitivniju, prosocijalnu orijentaciju.

Nijedna se od ovih dviju subskala nije pokazala značajno povezanom s mjerama anomalije i socijalne odgovornosti u provedenom istraživanju. No, u uzorku mostarskih studenata utvrđeno je da vjerovanje u imanentnu pravednost značajno korelira s različitim pokazateljima kolektivne krivnje, kako ih mjeri Skala kolektivne krivnje (Branscombe, Slugoski i Kappen, 2004): s tendencijom prihvatanja koncepta kolektivne odgovornosti: $r = ,25$, s pripisivanjem kolektivne krivnje drugoj grupi: $r = ,30$, s prihvatanjem kolektivne krivnje vlastite grupe: $r = ,24$ (svi $p < ,05$). Štoviše, ovo se vjerovanje dosljedno pokazalo kao razmjerno najefikasniji prediktor navedenih kriterija u skupu varijabli povezanih s pravdom (koji je uključivao i centralnost pravde, osjetljivost na nepravdu te generalna vjerovanja o pravednosti svijeta; v. detaljnije u Čubela Adorić, 2008). Premda je krivnja moralna emocija kod koje bi pitanje pravednosti trebalo općenito imati važnu ulogu, vjerovanje u imanentnu pravednost i u ovome slučaju vjerojatno funkcionira kao legitimirajuće vjerovanje, koje nudi interpretativni okvir za ono što se dogodilo i više se ne može promijeniti. Iako ni ranije spomenuta sadržajna specifičnost korištene skale, očito, nije bila prepreka da ta legitimirajuća funkcija dođe do izražaja i u posve drukčijem kontekstu (međugrupni odnosi), buduća istraživanja u ovoj domeni trebala bi ipak razmotriti prilagodbu ove skale pravednosti ispitivanoj domeni ili, pak, konstrukciju univerzalne skale imanentne i ultimativne pravde. To bi možda otklonilo neke razloge nekonzistentnih rezultata u dvama ispitanim uzorcima, koji sugeriraju da bi daljnja istraživanja u ovoj domeni morala voditi računa i o kontekstualnim faktorima koji pridonose potrebi da se postojeći međugrupni odnosi interpretiraju upravo u terminima pravednosti.

Literatura:

- Branscombe, N. R., Slugoski, B., Kappen, D. M. (2004). The measurement of collective guilt: What it is and what it is not. U: N. R. Branscombe i B. Doosje (ur.), *Collective guilt* (str. 16–34). Cambridge: University Press.
- Ćubela, V. (2002). Skale vjerovanja u pravedan svijet. U: K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Ćubela i Z. Penezić (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika I* (str. 12–14). Sveučilište u Zadru.
- Ćubela Adorić, V. (2004). Belief in a just world and young adults' ways of coping with unemployment and the job search. U: C. DALBERT i H. SALLAY (ur.), *The justice motive in adolescence and young adulthood* (str. 189–214). London: Routledge.
- Ćubela Adorić, V. (2008). Justice beliefs and collective guilt among the students from Croatia and Bosnia & Herzegovina. Priopćenje na skupu *31st Annual Scientific Meeting of the International Society of Political Psychology (ISPP)*, Pariz, Francuska.
- Ćubela Adorić V., Jurkin, M. (2008). Skala osjetljivosti na nepravdu. U: Z. Penezić, V. Ćubela Adorić, A. Proroković i I. Tucak Junaković (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika IV* (str. 9–23). Sveučilište u Zadru.
- Ćubela Adorić, V., Kvartuč, T. (2007). Effects of mobbing on justice beliefs and adjustment. *European Psychologist*, 12 (4), 261–271.
- Dalbert, C. (2001). *The justice motive as a personal resource*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.
- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. New York: Plenum Press.
- Lerner, M. J. (1998). The two forms of Belief in a Just World: Some thoughts on why and how people care about justice. U: L. Montada i M. J. Lerner (ur.), *Responses to victimizations and belief in a just world* (str. 247–269). New York: Plenum Press.
- Maes, J. (1992). Konstruktion und Analyse eines mehrdimensionalen Gerechte-Welt-Fragebogens. *Berichte aus der AG "Verantwortung, Gerechtigkeit, Moral"* Br. 64. www.gerechtigkeitsforschung.de/berichte/
- Maes, J. (1998). Immanent and ultimate justice. Two ways of believing in justice. U: L. Montada i M. J. Lerner (ur.), *Responses to victimizations and belief in a just world* (str. 9–40). New York: Plenum Press.
- Maes, J., Kals, E. (2004). Two facets of the belief in a just world and achievement behaviour at school. U: C. Dalbert i H. Sallay (ur.), *The justice motive in adolescence and young adulthood* (str. 133–152). London: Routledge
- Maes, J., Schmitt, M. (1999). More on ultimate and immanent justice: results from the research project „Justice as a problem within Reunified Germany“. *Social Justice Research*, 12 (2), 66–77.
- Milas, G. (1990). Multivarijatna i eksperimentalna provjera međuodnosa makijavelističkih uvjerenja, dimenzije društvene poželjnosti i moralnog prosuđivanja. *Magistarski rad*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Raboteg Šarić, Z. (2002). Skala emocionalne empatije i mašte. U: K. Lacković- Grgin, A. Proroković, V. Ćubela i Z. Penezić (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika I* (str. 44–50). Sveučilište u Zadru.

SKALA IMANENTNE I ULTIMATIVNE PRAVDE

Sljedeći niz tvrdnji odnosi se na neka vjerovanja o pravednosti svijeta u kojem živimo. Pročitajte pažljivo svaku od njih i na skali od pet stupnjeva zaokružite onaj broj koji odgovara stupnju u kojem se Vi osobno (ne) slažete s onim što dana tvrdnja izriče.

1	2	3	4	5
izrazito se NE slažem	uglavnom se NE slažem	niti se slažem, niti se ne slažem	uglavnom se slažem	izrazito se slažem

1. Rijetke bolesti su obično kazna za neuredan način života.	1	2	3	4	5
2. Gotovo se nitko ozbiljno ne razboli, a da to nije zaslužio.	1	2	3	4	5
3. Ljudi koji se razbole mogu samo sebe kriviti za svoju patnju.	1	2	3	4	5
4. Dobri ljudi se vrlo rijetko ozbiljno razbole.	1	2	3	4	5
5. Bolesti obično slijede nakon neprimjerenoga načina života.	1	2	3	4	5
6. I osobe koje nisu imale sreće u životu mogu očekivati da će se na kraju nešto dobro dogoditi.	1	2	3	4	5
7. I u najvećoj nevolji čovjek ne smije gubiti vjeru da će na kraju pravda prevladati.	1	2	3	4	5
8. Dugoročno gledano, nepravda nanijeta bolešću kasnije se ispravi na najbolji mogući način.	1	2	3	4	5
9. Nakon ozbiljnih bolesti uvijek se nešto lijepo dogodi.	1	2	3	4	5

Napomena: Čestice 1–5 pripadaju subskali imanentne pravde, a čestice 6–9 subskali ultimativne pravde.